

چهارده قرن فرهنگ عاشورا و پیرایه‌هایی که باید زنده شود/ همراهی شور و شعور در مکتب عاشورا

کاروان کربلا هنوز در نیمه راه است. مقصد ظهور است و مسیر ناهموار. پاسداری از اهداف عاشورا هدف تمام اشک‌ها و سیاه‌پوش کردن‌ها است... پاسداری که هم شور می‌خواهد و هم شعور.

کاروان کربلا هنوز در نیمه راه است. مقصد ظهور است و مسیر ناهموار. پاسداری از اهداف عاشورا هدف تمام اشک‌ها و سیاه‌پوش کردن‌ها است... پاسداری که هم شور می‌خواهد و هم شعور.

به گزارش خبرنگار مهر، اولین نفر زینب(س) بود؛ وقتی ستون‌های مجلس یزید را با هیبت علی‌وار کلامش لرزاند... روایت جفای امت پیامبر(ص) با فرزندانش، داستانی نبود که به راحتی به زبان بیاید. زینب(س) اما گفت آنچه را که باید می‌گفت. پس از نام خدا و یاد پیامبر(ص) از اجر شهادت گفت و رسوایی ابدی ظالم. این روایت‌گری تبدیل به رسمی شد در میان شیعه تا یاد و نام امام شهیدشان را زنده نگه‌دارند و از اهداف او پاسداری کنند.

اوایل قرن دهم هجری بود که ملاحسین کاشفی مقتل روضه الشهداء را نوشت؛ نخستین مقتل به زبان فارسی. کتابی که در دوران صفویه منبع پرتعداد اجرای تعزیه‌ها و مجالس عزاداری سیدالشهدا(ع) بود. او یکی از دانشمندان و خطبای خوش آواز سبزوار در قرن نهم و دهم هجری بود، در زمان سلطنت سلطان حسین بایقرا به هرات، مرکز حکمرانی این پادشاه رفت و کتبش را از همان جا نشر داد.

رواج عشق به اهل بیت(ع) میان ایرانیان موجب شد مطالب این مقتل فارسی را در مجالس عزاداری از روی کتاب بر سر منبر بخوانند. خوانندگان این کتاب به «روضه خوان» معروف شدند و به تدریج خواندن روضه از روی کتاب منسوخ شد و روضه‌خوان‌ها مطالب کتاب را حفظ کرده و در مجالس عزاداری که در زمان صفویه بسیار پربونق شده بود، می‌خواندند.

از همان روزها هم آسیب‌های عزاداری برای سیدالشهدا(ع) آغاز شد چرا که «روضه الشهداء» هر چند نثری روان و ادیبانه دارد اما حاوی برخی مطالب ضعیف است که از جمله می‌توان به داستان دامادی حضرت قاسم(ع) اشاره کرد.

این آسیب‌ها تا امروز هم ادامه دارد و بیشتر هم شده. جریان سیال عاشورا مانند رودی 14 صده است که جوش و خروش دارد و تا به امروز هم آب روان و هم خاشاک بسیاری با خود آورده. رودی که وظیفه تصفیه آن امروز به دوش تمام کسانی است که دم از عشق به سیدالشهدا(ع) و یارانش می‌زنند.

مجالس مداح محور و مبالغ سنگین هدیه

استاد محمدعلی مجاهدی، پیشکسوت شعر آئینی و رئیس کانون مداحان و شاعران آئینی استان قم قرائت ماتمی از جریان عاشورا را که 500 سال است در کشور رواج داشته، دچار اشکالات بسیار می‌داند.

نگاهی که موجب شده مسئولان هیئت‌ها و تکایا برای پررنگ‌تر برگزار کردن مراسم خود از مداحان و ذاکرانی دعوت کنند که بیشتر اشک مستمع را درمی‌آورند. ولی آیا ارزش عزای سیدالشهدا(ع) به تعداد کسانی است که در آن شرکت می‌کنند؟

این پیشکسوت شعر آئینی از برخی از مبالغ سنگین برای دعوت کردن مداحان می‌گوید و تردید خودش درباره سرچشمه این جریان.

وی از متولیان فرهنگی جامعه نیز گله دارد. از اینکه آنها در جریان دعوت از مداحان با مراجع ذی صلاح این امر یعنی کانون مداحان و شاعران آئینی مشورتی نمی‌کنند و با گشودن پای برخی مداحان به مجالس خود مهر تأیید بر روش غلط آنان می‌زنند. استاد مجاهدی می‌گوید کار به جایی به بن رسیده که اگر امروز مجلس عزاداری مطابق با فرهنگ اصیل عاشورا که به مسائل عرفانی، اجتماعی، حماسی و سیاسی می‌پردازد، برگزار شود، چون مسئله ماتم در آن پررنگ نشده، مستمع چندان نخواهد داشت.

رئیس کانون مداحان و شاعران آئینی استان قم همچنین از آسیب‌های شعر عاشورایی می‌گوید. از اینکه شاعران باید پژوهشگر باشند اما فقط شنونده‌اند و به جای مطالعه کتب معتبر و روایات صحیح از گفته‌ها برای سرودن شعر بهره می‌برند. گفته‌هایی که گاهی صحیح است و گاهی غلط.

مداحان سنتی و تقید به منابع روایی

یاسین شیخ‌زاده، مداح و پژوهشگر این حوزه است که جریان عزاداری موجود در جامعه ما را به سه دسته سنتی، جدید و مدرن تقسیم می‌کند. به گفته او یک مداح سنتی در انتخاب شعر، سعی می‌کند از اشعار کلاسیک و در برخی موارد حتی از اشعار غامض استفاده کند که محتوای روایی بیشتری داشته و مضمون ابیات به وسیله آیات و احادیث تأیید شده است.

اگر با مداحان سنتی بنشینیم و از مداحی بپرسی، امکان ندارد بارها اسم عمان سامانی، صائب تبریزی، محتشم و مقبل کاشانی و دیوان کمپانی نشنوی.

غالب قالب اشعارشان قصیده است که از مدح شروع و به مرثیه ختم می‌شود. در انتخاب سبک یا همان آهنگ بسیار محتاط هستند به همین خاطر گاهی یک ملودی و یک متن را سال‌ها از زبانشان می‌شنوی.

شیخزاده با اشاره به گسترش هیئت‌های مذهبی و افزایش روز افزون مخاطبان که موجب تحول در شیوه مداحی شد می‌گوید: کم کم جریانی شکل گرفت که برخی تقیدات خواندن مداحان سنتی را کنار گذاشت و بیشتر به ارتباط با مستمعین پرداخت. در خواندن آنها دیگر رباعی صلوات برای شروع جایی نداشت، قصیده جای خود را به غزل داد و توجه به محتوا جای خود را به توجه به آهنگ و لحن داد.

زبان اشعار ساده‌تر و از عناصر شعری بیشتر استفاده شد. این جریان جلوتر آمد، حضور جوانان و نوجوانان در جلسات اهل بیت(ع) بسیار پر رنگ‌تر شد. شور و هیجان در هیئات و علاقه زیاد مستمعین به سینه زنی موجب به وجود آمدن سبک دیگری به نام مداحی مدرن شد.

به گفته این پژوهشگر استفاده بیشتر از اشعار با زبان محاوره‌ای و محتوای عاشقانه و تنوع فراوان در سبک و نغمه‌های سینه زنی و البته کوتاه شدن روضه‌خوانی‌ها از مشخصه‌های این گونه مداحی است. سبکی که هر چند نکات مثبتی دارد اما گاهی با سبک شمردن شان اهل بیت(ع) و بیان مطالب سخیف دچار آسیب‌های جدی می‌شود.

اگر لازم است، علم موسیقی بیاموزید

«شعر مدح می‌بایست در شان ممدوح باشد. اگر هم از مرثیه سخن می‌گویند باید شکوه والای ائمه اطهار(ع) را در نظر داشته باشد.» شیخزاده راه نجات از آفت‌های مداحی را مطالعه منابع غنی معرفتی و افزایش شناخت مداح و شاعر آئینی از کلام و سیره معصومین(ع) می‌داند.

این ذاکر اهل بیت(ع) با اشاره به آسیب‌های ملودی در مداحی افزود: مداح باید در انتخاب سبک بسیار دقت کند. در این خصوص هم مقام معظم رهبری بارها فرمودند که مواظب باشید از آهنگ غربی و یا ملودی‌هایی که مناسب جلسه لهو و لعب است، در مجالس اهل بیت(ع) استفاده نکنید و حتی اگر لازم شد خودتان علم موسیقی را بیاموزید و ملودی بسازید که دیگران هم از شما استفاده کنند.

گذشته از تمام اینها، حفظ شخصیت مداح و روضه‌خوان اهل بیت(ع) مسئله‌ای بسیار مهم است. اگر احترام امامزاده به متولی‌اش است؛ احترام مکتب اهل بیت(ع) هم امروز به دست کسانی است که ذاکر و مداح اهل بیت(ع) شمرده می‌شوند. سبک زندگی یک مداح، لباس پوشیدن و حرف زدن او و حتی جزئیات زندگی شخصی‌اش همانقدر که برای جوانان و نوجوانان هیئتی منبعی برای الگو گرفتن است، برای بهانه‌جویان از مکتب اهل بیت(ع) می‌تواند دستاویز بزرگی برای ضربه زدن به تشیع باشد.

کاروان کربلا هنوز در نیمه راه است. مقصد ظهور است و مسیر ناهموار. امروز هم پاسداری از اهداف عاشورا هدف برپایی عزا در محرم و صفر است؛ هدف تمام اشک‌ها و سیاه‌پوش کردن‌ها... پاسداری که هم شور می‌خواهد و هم شعور.

.....

زینب آخوندی